

שהוחזקו בישראל במעמד של "לוחמים בלתי חוקיים", גורלה של העתירה, כמו גם עתירות נוספות בנדון בבג"ץ, אינו ברור עתה. (תיק 23854)

וחקיקתו, ובכל זאת קבע שופט בית הדין המחוזי כי החוק איננו בלתי חוקי ומעצרו של איוב הוא כדן. לאור שחרורם של איוב וכלואים נוספים

ביקורי משפחות אצל הכלואים

זמן קצר אחרי שהחל, הפסיקו הכלואים את ביקור המשפחות הראשון במחנה עופר, במחאה על תנאי הביקור המשפיליים. מתצהירים שאסף המוקד עלתה התמונה הבאה: המבקרים הופרדו מהכלואים על ידי שתי מחיצות מקבילות, שמוקמו במרחק של כמטר וחצי זו מזו, כך שעשרים עצורים עמדו מהצד האחד של המחיצות ואילו בני המשפחות עמדו מהצד האחר של המחיצה השנייה. במתקן לא היו מחיצות נוספות והמפגש נערך בצעקות של בני המשפחה שביקשו לגבור בקולם על המרחק שהפריד בינם לבין הכלוא ועל קולותיהם של המבקרים האחרים. מבנהו של מתקן הביקורים מנע מהכלואים והמבקרים לראות זה את זה - המחיצות המפרידות נאטמו עד לגובה של מטר ושישים כך שהמבקרים לא יכלו לשבת בזמן הביקור ולא יכלו לראות את אלה שגובהם לא עלה על גובה האטימה. נמנעו המפגש, בין השאר, בין אסירים לבין

עד חודש אוקטובר 2000 הותר לבני משפחות מהשטחים לבקר בסדירות אצל יקיריהם הכלואים. ביקורים אלה נערכו בהסעות מיוחדות של הצלב האדום ובתיאום מלא של הרשויות הישראליות, אשר הנפיקו אישורי ביקור, על פי קריטריונים קבועים, לכל בן משפחה. אלא שזמן מה לאחר שפרצה האינתיפאדה הנוכחית עצר הצבא את כל הליכי מתן האישורים, ובכך אסר למעשה על ביקורים בכלא. המוקד ניהל מאבק לפתיחת בתי הכלא ומתקני הכליאה לביקורי משפחות באמצעות עתירה שהוגשה בבג"ץ בדצמבר 2002, בשם שלושה שהיו עצורים אותו זמן במתקן הכליאה עופר ובשם אימו של אחד הכלואים, אשר לא התראו עם יקיריהם זמן רב.²⁰ בתשובת המדינה נכתב, כי למדינה אין התנגדות עקרונית לקיום הביקורים וכי הרשויות פועלות בהתמדה על מנת לאפשר ביקורים כאלה, אלא שבשל בעיות שונות, שרובן נגזרות מהמצב הביטחוני הקשה, לא החלו הביקורים. עוד נכתב באותו מסמך כי "כבר בחודש פברואר יחלו במקום ביקורי משפחות". בהודעה משלימה בעל פה, טען נציג המדינה כי כל הסידורים לסבב ביקורים ראשון במחנה עופר כבר נערכו וב-9 למרץ יוכלו לבוא לביקור, בהסעות מאורגנות של הצלב האדום, בני משפחות העצירים והכלואים מקלקיליה, יריחו ורמאללה. לפיכך החליט בג"ץ לדחות את הדיון על מנת לבחון, מקץ שלושה חודשים, האם סוגיית הביקורים אכן הוסדרה.

16 כך אף קבע היועץ המשפטי של הכנסת בחוות דעתו ליושב ראש ועדת חוץ וביטחון מ-5 לספטמבר 2000: "בישיבת ההגנה והמיון שבאמנות גיבה השלישית והרביעית, אין פריצות. אדם הוא לוחם או אזרח, אין אופציה שלישית" (סעיף 16.1.1).

17 אמנת ג'נבה בדבר הטיפול בשביי מלחמה מיום 12 באוגוסט 1949.

18 אמנת ג'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה מיום 12 באוגוסט 1949, סעיף 68.

19 שם, סעיף 78.

20 בג"ץ 11198/02, זירייה ואח' נ' מפקד מתקן הכליאה הצבאי עופר ואח'.

ילדיהם. הזמן שהוקצב על ידי שלטונות הכלא למפגש בין האסירים למבקרים, שחלקם לא התראו שנה ואף יותר, היה חצי שעה ותדירות המפגשים - פעם בחודש. הנהלת הכלא לא הכינה מקום הולם לבני המשפחות בעודם ממתינים לתורם להיכנס למתקן הביקור עצמו, והמבקרים הרבים, בהם ילדים וזקנים, נאלצו לחכות באוטובוסים שעות ארוכות ללא שירותים, מים או אפשרות לחילוף עצמות. האסירים מחו גם על הקריטריונים למתן אישורי ביקור - הרשויות התחייבו לאשר היתר ביקור רק להורי האסירים, לבני זוגם ולילדיהם עד גיל שלוש-עשרה. בכך אסרו הרשויות על ביקורי אחים, חברים וילדים שגילם מעל 13. (תיק 23959)

שאלת הביקורים של משפחות המתגוררות באזורי הערים חברון, גינן ושכם לא נפתרה, לטענת הצבא, בשל המצב הביטחוני והפעילות הצבאית. כתוצאה מכך נפגעה זכותה של למעלה ממחצית אוכלוסיית הגדה המערבית וזכותם של רבים מבין האסירים לראות את יקיריהם. ובכל זאת יכלו משפחות רבות לבקר בכלא. על פי נתוני פרקליטות המדינה, בפרק הזמן שחלף מחודש מרץ ועד אוקטובר 2003, ביקרו למעלה מ-14,000 איש בבתי כלא בשטחים ובישראל.²¹ רק בשנת 2004 הורחבו הביקורים עוד לנפות גינן וחברון. מנפת שכם אין ביקורים, נכון ליוני 2004.

 בדצמבר 2003 פנה המוקד שוב לבג"ץ בעניין ביקורי המשפחות בכלא, בדרישה העולה ישירות מהעתירה הקודמת, שבמהלך הדיונים בה קבעו הרשויות קריטריונים לקבלת אישור ביקור בכלא. על פי הקריטריונים החדשים, רשאים לבקר את הכלוא סבו, סבתו, הוריו, בת זוג וילדיו שגילם אינו עולה על 16 שנים, וזאת לאחר שנבדקו ונמצאו "ראויים" על ידי גורמי הביטחון. בעתירה החדשה קיבץ המוקד עשרים ואחד גברים ונשים אשר בקשתם לביקור אצל יקיריהם הכלואים - למרות היותה מתבקשת על פי כל אמת מידה וחיונית, ולמרות שהיא עומדת בקריטריונים שנקבעו - נדחתה.

בעלה של הי"נ נעצר ביוני 2002 ונשפט ל-22 חודשי מאסר. תחילה הוחזק במתקן הכליאה עופר ולאחר מכן בכלא קציעות שבנגב. מאז מעצרו ראו בני המשפחה את העצור רק פעמיים, במהלך משפטו, והשיחה ביניהם נאסרה. למרות שהי"נ מעולם לא נעצרה או נחקרה על ידי כוחות הביטחון, בקשתה לבקר בכלא נדחתה ממניעים ביטחוניים. על אף התחייבות המדינה, כל הפניות שנשלחו ע"י המוקד בעניינה של הי"נ ובעניינם של 126 מבקשים אחרים נותרו ללא מענה. לכן עתר המוקד לבג"ץ בשם 21 פונים, שבקשתם לקבל אישור לביקור בכלא סורבה, במטרה

במהלך המשא ומתן בין האסירים לבין הנהלת הכלא מחד, ובין המוקד לפרקליטות המדינה מאידך, שהתקיים אחרי סירובם של האסירים לקיים את ביקורי המשפחות, הגיעו הצדדים לכמה הסכמות כלליות: הנהלת הכלא הסכימה לצמצם את המרחק בין המחיצות ולהציב במרחק של שלושים ס"מ זו מזו, להנמיך את גובה האטימה, להציב ספסלי ישיבה בסככות ולהכפיל את משך זמן הביקור. הרשויות הסכימו לבחון את הקריטריונים לאישור בקשות הביקור והבטיחו לבדוק מקרים חריגים באופן פרטני ולהשיב לבקשות כאלה במהירות. במהלך המשא ומתן הסכימו עוד הרשויות להרחיב את האזורים מהם ניתן לבוא ולבקר במחנה עופר גם לטול כרם, בית לחם וסלפית ולהמשיך להרחיב את הביקורים מאזורים נוספים, בהדרגה.

ביולי 2003 חודשו ביקורי המשפחות במחנה עופר ובאוגוסט הורחבו הביקורים גם לשלוש הנפות הנוספות, ובני משפחות משש נפות בגדה החלו לבקר באופן סדיר את יקיריהם הכלואים. בניגוד למתקן עופר, בבתי הכלא האחרים, הנמצאים בתוך שטח ישראל, אך חודשו הביקורים כבר בחודש מרץ 2003 אך

לחייב את המדינה להסביר את הסירוב. שלושה ימים לפני הדיון בבג"ץ הודיע נציג המדינה כי הי"ו ו-19 עותרים נוספים יקבלו אישור לבקר את יקריהם הכלואים, וכי מקרים חריגים אחרים ייבדקו במהירות. ולא כך היה - הצבא בושש להחליט על אופן מימוש הביקורים בכלא לעותרים שבקשתם נענתה בחיוב. הי"ו המתינה לשווא לאישור המיוחל, ולמזלה שוחרר בעלה בינואר 2004 בעיסקת חילופי שבויים. (תיק 26008)

תנאי מעצר

המדינה טענה גם כי מתן האישורים אינו תוצאה של טיפול חריג אלא נובע משינוי במדיניות הצבא במתן האישורים. למחרת היום התקבלו במוקד 58 תשובות נוספות, שהן כמחצית מסך הבקשות האישיות ששלח המוקד עד אז לביקור אצל קרובי משפחה כלואים. מתוך התשובות עולה כי אחוז מכריע מהמבקשים קיבלו אישור (54) וכי החלטות הסירוב הרבות, שבגינן פנו האנשים למוקד, נעשו בשרירות לב.

לשכב ולא מספיק מזון. הטיפול הרפואי ניתן בצמצום רב והוחזקו גם עצירים בלתי כשירים למעצר, על פי חוות דעת של רופא המתקן. מכל המתקנים בגדה התקבלו תצהירים על התנהגות משפילה של החיילים, על מכות, הזנחה רפואית והתעללות.

במאי 2003 הגיש המוקד עתירה בעניין תנאי המעצר במתקני המעצר הזמניים שבחטיבות עציון, שומרון, אפרים, בנימין ומנשה. מתצהיריהם של עצורים במתקנים אלה עולה כי התנאים בהם חורגים אפילו מהרף המינימאלי הדרוש לקיום חיים אנושיים - הצפיפות בתאים בלתי נסבלת ולעצירים אין די מקום לשכב בו, האוכל מועט ואיכותו ירודה, לעצירים גישה מוגבלת לשירותים והם יכולים להתפנות רק פעמיים או שלוש ביום, כאשר הסוהרים מאפשרים זאת, האוהלים בהם משוכנים העצירים בחלק ממתקני הכליאה קרועים ומחוררים ויושביהם חשופים למפגעי מזג האוויר, לעצורים לא ניתנו בגדים להחלפה ובגדיהם מטונפים ומסריחים לאחר שבועות ארוכים במעצר, לעצירים

במהלך שנת 2003 כלא הצבא אלפי פלסטינים ולעתים עלה מספר העצירים המוחזקים בידי הצבא על שלושת אלפים. רבים מעצירים אלה נכלאו במתקני כליאה שונים ברחבי הגדה המערבית: במתקן הכליאה שבמחנה עופר ובמתקני כליאה זמניים הנמצאים במפקדות הצבאיות שבגדה. אולם למרות הקמתו של מתקן הכליאה עופר במרץ 2002, ולמרות מתקני הכליאה ובתי הכלא בתוך ישראל, היה מספר העצירים גבוה בהרבה מיכולת הקליטה בהם והתנאים במתקנים הפכו בלתי נסבלים ובלתי אנושיים. מהגידול החד במספר העצירים סבלו בעיקר אלה שנכלאו בגדה, היכן שהוקם מתקן הכליאה עופר, כהרף עין וכלאחר יד, ובמתקנים הזמניים שאמורים היו להחזיק בעצירים ימים ספורים בלבד. במתקנים אלה לא היה די מזון להאכיל את העצורים ומספר השמיכות והמזרונים לא הספיק. הצבא לא סיפק בגדים להחלפה ולא דאג לתיקון האוהלים הקרועים, שחשפו את יושביהם לקור ורטיבות. לא די היה באמצעי הרחצה שסופקו והשירותים שעלו על גדותיהם יצרו בכמה מקרים תנאים תברואתיים מסוכנים. במתקני הכליאה נוצרה צפיפות בלתי נסבלת. לעצורים, שמצאו עצמם במתקנים אלה פרקי זמן של שבועות ואף חודשים, לא היה די מקום

21 הודעה משלימה מטעם פרקליטות המדינה, סעי' 15, בג"ץ 11198/02, דידיה ואח' נ' מפקד מתקן הכליאה הצבאי עופר ואח'.